

УДК 37(477.87) «19» : 070

**ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНИХ ТОВАРИСТВ ЗАКАРПАТТЯ
НА СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК СИСТЕМИ ФАХОВОЇ ПЕРІОДИКИ в п. п. XX ст.**

Ваколя Зоряна Михайлівна
м.Ужгород

У науковій статті аналізується проблема періодики в змісті професійної спрямованості педагогічних товариств Закарпаття, які діяли в п. п. XX ст. Автор доводить, що формування системи педагогічної преси є одним із найефективніших складових інтеграції галузевих фахівців, до якої були залучені як функціонери, так і педагоги різних ланок освіти. Значну допоміжну роль у цьому процесі виконували громадські, особливо професійні, організації, які покликані не тільки акумулювати необхідні ресурси для вирішення першочергових завдань у системі освіти й виховання, а й спрямовувати й контролювати їх реалізацію. Отже, створення мережі фахових періодичних видань пов'язане з діяльністю цілої низки

педагогічних товариств, які проводили активну роботу в першій половині XX століття.

Ключові слова: Закарпаття, періодичні видання, педагогічна періодика, педагогічні товариства, редакція, проблема виховання.

Актуальність дослідження формулюється проблемним зв'язком між організацією педагогічної діяльності та її багатогранністю. Проблема фахової періодики є однією із складових професійної роботи педагогів і актуальною для сучасного розуміння цілеспрямованості державної політики в галузі освіти. Її зміст і професійна спрямованість сприяють чіткому виконанню

завдань, що постають у контексті невідкладних заходів реформування освіти. А отже варто наголосити, що формування системи (мережі) педагогічної преси є одним із найефективніших складових інтеграції галузевих фахівців, до якої залучені як функціонери, так і педагоги різних ланок освіти.

Значну допоміжну роль у цьому процесі повинні виконувати громадські, особливо професійні, організації, які покликані не тільки акумулювати необхідні ресурси для вирішення першочергових завдань у системі освіти і виховання, а й спрямовувати та контролювати їх реалізацію. Саме вони покликані формувати базисну складову проблеми, вивчати громадську думку, подавати обґрунтовані висновки й пропозиції. Саме аналітичний підхід фахівців усіх рівнів та громадськості до педагогічних проблем сучасності закладає основу майбутнього результату й, врешті-решт, освітньо-виховних перспектив молодшої генерації.

Аналізуючи найвідоміші дослідження й публікації, в яких було започатковано розв'язання даної проблеми, ми спиралися на опубліковані матеріали, в яких вивчалася історія розвитку педагогічних товариств Закарпаття. Так, дане питання привертало увагу таких дослідників як М.Алмашій [1], І.Поп [12], В.Керецман, Н.Керецман і І.Ліхтей [7], П.Р.Магочій [10], Б.Качур (у співпраці з М.Талапканичем і В.Химинцем) [11], М.Токар [13] та ін. Переважно ці матеріали містили загальний огляд епохи й місце в ній фахових громадських організацій. Зокрема, І.Ліхтей, В.Керецман і Н.Керецман та М.Токар розкривали проблему діяльності педагогічних товариств у системі громадянського суспільства й безпосередньо в середовищі інших громадських організацій. П.Р.Магочій, Б.Качур, М.Талапканич та В.Химинець подавали аналіз діяльності педагогічних організацій крізь призму культурно-освітнього розвитку Закарпаття, а М.Алмашій та І.Поп – в енциклопедичному зрізі.

Поряд із цим, варто звернути увагу на те, що проблема безпосереднього впливу педагогічних товариств на процес становлення і розвитку педагогічної періодики у конкретному дослідницькому розрізі практично не вивчалася. Слід виокремити хіба що дослідження І.Добоша [5], М.Кухти [8] та І.Ліхтея [9], де зроблено проєкцію на залежність педагогічної преси від організації учительського кадрового загалу, що зосередився в структурах фахових товариств. Ю.Бідзіля у довіднику про періодику Закарпаття подав перелік педагогічної преси [2]. В.Тарасюк вивчав внесок одного з відомих педагогів та культурно-освітніх діячів Закарпаття Августина Волошина у розвиток педагогічної преси [3, с.290-310]. Як свідчать джерела, саме плеяда відомих лідерів педагогічних організацій і стала ініціатором становлення мережі педагогічної періодики й відповідно наповнювала її зміст.

Метою нашого дослідження є аналіз проблеми становлення й розвитку педагогічної періодики в змісті професійної спрямованості учительських організацій Закарпаття, які діяли в п. п. XX ст. Варто наголосити на тому, що розгляд проблеми в даному ракурсі неможливий без в'яснення природи і сутності діяльності фахових громадських організацій.

Досягнення даної мети забезпечується виконанням низки тематичних завдань, що постали перед нами. Серед них основними є:

- 1) визначення ролі педагогічних кадрів у локалізації завдань періодичної періодики;
- 2) короткий опис мережі педагогічних товариств;
- 3) перегляд кадрового потенціалу редколегій періодичних видань;
- 4) огляд тематичного наповнення періодичної преси;
- 5) узагальнене значення товариств у становленні й розвитку системи фахових видань.

Отже, аналіз проблем слід розпочати з того, що історичний приклад Закарпаття, де в першій половині XX століття значний вплив на процес становлення і розвитку системи фахової періодики здійснили педагогічні товариства, має реальне й об'єктивне вираження. Впродовж першої половини XX століт-

тя характер і зміст поширення освітньо-виховних цінностей на сторінках педагогічних періодичних видань став однією із складових процесу соціалізації не тільки молоді, а й більшості різновікового місцевого населення, яке потерпало від нестачі освітніх послуг, культурно-просвітницької відсталості, а також слабким інтегруванням у суспільні процеси.

Внаслідок цього, ще на початку XX століття значно поживалася увага до педагогічних проблем у регіоні. Представники освіченого духовенства й учительські кадри шукали різноманітні методи для залучення до освітнього розвитку різні верстви населення. Особливо болючим було питання просвіти молодого покоління, яке опинилося в своєрідних лещатах між залежністю від сімейного виховання (значна частина батьків немала можливостей надати дітям хорошу освіту) і державною політикою в освітній галузі (національний та релігійний гніт, нерозвинута навчальна інфраструктура тощо) [10, с.105-107].

Відтак, завдяки ініціативі та професійним старанням творчої інтелігенції, провідну роль в середовищі якої відігравали педагоги, розпочався процес поширення освітньо-виховної інформації на сторінках тогочасної періодики. Пошук шляхів вказував на визрівання ідеї створення фахових педагогічних видань, де б акумулювався широкий спектр проблем освітнього розвитку Закарпаття [4, с.40].

Проте даний спектр не визрівав автономно і незалежно від комплексу педагогічних проблем. Розуміючи всю складність реалізації проблем розвитку освітньо-виховного простору, педагоги розкривали власні творчі таланти, професійні та організаторські здібності. Завдяки хорошему професійному вишколу освічена інтелігенція постала в авангарді національно-культурного й просвітницького життя місцевого населення. Тому логічним було те, що кращі кадри духовних та учительських навчальних закладів на чолі з досвідченими педагогами почали гуртуватися в організаційні форми за спільними інтересами.

Екскурс у еволюцію фахових громадських організацій в регіоні слід пов'язувати з культурно-національним просвітництвом XIX століття. Так звані «Будителі» зробили справжній культурно-освітній прорив у національній самосвідомості закарпатців, сприяли значному піднесенню освіти й виховання майбутніх поколінь. Плеяда відомих просвітників, серед яких були Олександр Духнович, Адольф Добрянський, Іван Раковський та інші були першопрохідцями в справі творення педагогічних товариств у регіоні. Вони успішно передали естафету культурно-освітнього розвитку таким громадським активістам як Августин Волошин, Василь Гаджега, Олександр Маркуш, Франц Агій, Василь Шпенік та ін.

Створення мережі фахових періодичних видань пов'язане з діяльністю цілої низки педагогічних товариств, які проводили активну роботу в першій половині XX століття. Серед них варто виділити «Учительське товариство Подкарпатської Русі» (1920 – 1944) (у 1939 – 1944 роках назва «Учительское товарищество»), «Товариство учительства горожанських шкіл Подкарпатської Русі» (1924 – 1939), «Педагогічне товариство Підкарпатської Русі» (1924 – 1939), «Народовецьке учительське товариство» (1929 – 1930), «Учительська Громада» (1930 – 1939) [7, с.427-428; 13, с.93].

Одним із пріоритетних напрямів діяльності вищезазначених товариств була видавнича діяльність. Крім видання та поширення методичних посібників, шкільних підручників, іншої довідкової літератури товариства створювали й організаційно (матеріально) підтримували друковані органи – педагогічні періодичні видання. У даному напрямку товариства тісно співпрацювали з педагогами, авторами підручників, допомагали у фінансуванні чи пошуку меценатів тощо. Саме організаційна і фінансова складові діяльності педагогічної періодики лягли на плечі товариств та їх лідерів [4, с.61].

Таким чином, педагогічні товариства створили відповідно наступні педагогічні видання (подано за [1, с.169, 269]):

- «Учительське товариство Подкарпатської Русі» – «На-

родная школа» (з 1939 р. – «Народна школа»);

- «Педагогічне товариство Підкарпатської Русі» й «Народовецьке учительське товариство» – «Подкарпатська Русь», «Учительський голос»;
- «Товариство учительства горожанських шкіл Подкарпатської Русі» – «Вестник учительства горожанских школ Подкарпатской Русі»;
- «Учительська громада» – «Наша школа», «Учительський голос».

Інші педагогічні та творчі періодичні видання хоч і не афішувалися як приналежність до товариств, але підтримувалися тими ж таки педагогами, письменниками, літераторами.

Редакторський потенціал провідних просвітньо-педагогічних періодичних видань можна подати у наступному вигляді (перелік укладений за [1, с.169, 269; 2, с.31, 35, 40, 41] без зазначення часу, коли діяч працював у редакції):

1. Періодика педагогічна (орган товариства):

- «Вестник учительства горожанских школ Подкарпатской Русі» – М. Перейма та ін.;
- «Народная школа» («Народна школа») – В.Анталовський, М.Василенко, А.Кутлан, П.Федор, В.Шпеник, І.Мартін, М.Грига та ін.;
- «Наша школа» – І.Васко, В.Довгун та ін.;
- «Учительський голос» – А.Волошкин, О.Полянський, А.Ворон, О.Маркуш, В.Свереняк, А.Штефан та ін..

2. Періодика педагогічна й просвітницька (орган товариства (в перші роки існування)):

- «Подкарпатська Русь» – І.Панькевич, А.Штефан, П.Яцко та ін..

3. Періодика педагогічна (орган шкільного відділу цивільної управи Підкарпатської Русі):

- «Учитель» – І.Панькевич, Ю.Ревай, С.Бочек, Й.Пешина та ін.;
- «Урядовый вестник школьного реферату краевого уряды Подкарпатской Русі».

Згадані нами члени редакційних колегій активно залучилися до творення цілої системи періодичних видань Закарпаття цього періоду. Соціально-професійний рівень лідерів пресо-видавничої справи та їхні організаторські здібності говорять про можливість значного особистого внеску в становлення та буденну роботу фахової педагогічної періодики [9, с.413].

Усі редактори та їх помічники були високоосвіченими інтелектуалами, здобули хорошу освіту в провідних навчальних закладах різних країн. Більшість із названих активістів мали значний досвід редакторсько-видавничої справи, співпрацювали з різними періодичними виданнями, одночасно брали участь у підготовці до друку наукових та популярних праць і були членами педагогічних товариств [5, с.95, 99, 109, 111].

Педагогічні товариства були ініціаторами й контролерами змістовного наповнення фахової періодики. У виданнях розкривалися дотичні питання освітньо-виховного розвитку Закарпаття, організаційного єднання педагогічного загалу, навчально-методичних засад освіти, подавалася хроніка культурно-просвітнього розвитку регіону та інших держав.

Періодична преса першої половини ХХ століття яскраво ілюструє неабияку увагу представників педагогічної думки та простих учителів до якості виховного потенціалу закарпатської молоді. Виходячи з того, що зміст виховання молоді був комплексною складовою наукового обґрунтування системи загальнокультурних і суспільних цінностей, сукупністю соціально значущих якостей особистості, видається зрозумілим той факт, що в змісті регіональної періодики теоретиками і практиками проблеми виховання, ціннісного ставлення особистості до середовища, в якому вона формується, надавалося особливе

значення.

Джерела свідчать, що вплив педагогічної періодики на формування виховних цінностей молоді у досліджуваній період був пріоритетним. Цю функцію якісно підсилили автори публікацій відповідних матеріалів у періодичних виданнях, серед яких, як правило, були вчителі різноманітних навчально-виховних закладів, представники творчої інтелігенції та державних управлінських відомств.

Зміст педагогічної періодики дає можливість прослідкувати еволюцію педагогічної думки Закарпаття впродовж першої половини ХХ століття, визначити реальні тенденції актуалізації публіцистами найважливіших проблем вишколу тогочасної молоді.

Педагогічна періодика широко використовувала сторінки для актуалізації освітньо-виховних проблем, виконуючи при цьому важливу інформативну функцію, пропагуючи гуманістичні, морально-духовні й демократичні цінності виховання. Майже кожне видання у своїй структурі подавало рубрики, присвячені умовам та критеріям національного, тілесного, духовного та іншого виховання. Поряд з цими тематичними напрямками, ключовою системою цінностей розглядалася духовність і пропаганда загальнолюдських ідеалів нової генерації закарпатців [8, с.70-71]. При цьому аналіз виховних орієнтирів значною мірою залежав і від владної політики.

На шпальтах новинок наголошувалося на пріоритеті сімейного виховання як першооснови реалізації виховних цінностей, тісному взаємозв'язку сім'ї та школи у виховному компоненті, формах і методах виховання молоді в родинному колі, ролі учителів і батьків) тощо [6, с.7-12].

Увесь комплекс варіативності цілеспрямованих освітньо-виховних послуг розкривала й педагогічна методологія, основи якої фахівці намагалися подати в періодиці. У номерах описувалися нові підходи до виховання молодого покоління, презентувалися навчальні програми, курси позакласної роботи та ін. Переважна більшість матеріалів зосереджувала увагу на тому, що вже з дитинства необхідно закласти фундамент не тільки майбутніх знань і вмінь молоді генерації, цементувати підвалини її особистої поведінки, а й формувати засади гармонійних, толерантних відносин у конкретному соціальному середовищі.

Підсумовуючи вищесказане, варто акцентувати на наступному. Наше дослідження доводить, що формування системи педагогічної преси було одним із найефективніших складових інтеграції галузевих фахівців, до якої були залучені як функціонери, так і педагоги різних ланок освіти. Значну допоміжну роль у цьому процесі виконували громадські, особливо професійні, організації, які покликані не тільки акумулювати необхідні ресурси для вирішення першочергових завдань у системі освіти й виховання, а й спрямовувати й контролювати їх реалізацію. Джерела свідчать, що створення мережі фахових періодичних видань тісно пов'язане з діяльністю цілої низки педагогічних товариств, які проводили активну роботу в Закарпатті в першій половині ХХ століття.

Ефективний розквіт цього процесу припав на 1920 – 1930 роки. Однак, внаслідок завершальної фази Другої світової війни (1944 р.) у Закарпатті він призупинився, як і вихід у світ педагогічних періодичних видань. А внаслідок інтеграції Закарпаття до радянської політичної системи після воз'єднання з Радянською Україною цей процес мав уже інші специфічні особливості.

Перспективи подальших наукових розвідок лежать в основі теоретичного обґрунтування регіональних особливостей формування вихованих цінностей молоді в змісті педагогічних періодичних видань й конкретизації умов творчої реалізації освітньо-виховних проблем крізь призму історичного досвіду Закарпаття в сучасних умовах.

Література і джерела

1. Алмашій М. Русинська педагогічна енциклопедія / Михайло Алмашій. – Ужгород: Карпатська Вежа, 2005. – 304 с.
2. Бідзіля Ю. Преса Закарпаття ХІХ – ХХ століть / Юрій Бідзіля. – Ужгород: МП «Ліра», 2001. – 80 с.

3. Вегеш М. Августин Волошин. Життя і помисли президента Карпатської України / [Вегеш М., Кляп М., Тарасюк В., Токар М.] / 2-е вид., допов. – Ужгород: Карпати, 2009. – 480 с.
4. Волошин А. Ко истории нашего новинарства / Августин Волошин // Спомины. – Ужгород: Накладом чтоденной газеты «Русинь», 1923. – С. 39 – 87.
5. Добош І. Історія української журналістики Закарпаття 20 – 30-х років ХХ ст. / Іван Добош. – Івано-Франківськ, 1995. – 128 с.
6. Карабелеш А. Семья и воспитание молодежи со взглядом на карпаторусские обстоятельства / А.Карабелеш // Народная школа: журнал Учительского Т-ва Подкарп. Руси. – 1935/36. – январь. – № 5. – С.7-12
7. Керецман В.Ю. Діяльність громадських організацій / Керецман В.Ю., Керецман Н.П., Ліхтей І.М. // Нариси історії Закарпаття: Т. II (1918 – 1945) / Ред. кол.: І.Гранчак, Е.Балагурі, ін. – Ужгород: Видавництво «Закарпаття», 1995. – С.413-429
8. Кухта М.І. Роль педагогічних видань у розвитку освіти краю (20 – 30-і роки ХХ ст.) / Марія Іванівна Кухта // Проблеми післядипломної освіти педагогів: Зб. наук. праць. – Ужгород, 1997. – С.70-71
9. Ліхтей І.М. Періодична преса Закарпаття 20 – 30-х рр. / Ігор Михайлович Ліхтей // Нариси історії Закарпаття : Т. II (1918 – 1945) / Ред. кол.: І.Гранчак, Е.Балагурі, ін. – Ужгород: Видавництво «Закарпаття», 1995. – С.402-413
10. Магочій П.Р. Формування національної самовідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948): Монографія / Павло Роберт Магочій. – Ужгород, 1994. – 296 с.
11. Освіта Закарпаття: Монографія / [Химинець В.В., Стрічак П.П., Качур Б.М., Талапканич М.І.]. – Ужгород: Карпати, 2009. – 464 с.
12. Поп І. Енциклопедія Подкарпатської Руси / Іван Поп. – Ужгород: Издательство В.Падяка, 2001. – 432 с.
13. Токар М. Громадські організації / Маріан Токар // Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-горського видання / Під ред. М.Вегеша, Ч.Фединець. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – С.89-93

В научной статье анализируется проблема периодики в контексте профессиональной направленности педагогических обществ Закарпаття, которые действовали в п. п. ХХ в. Автор доводит, что формирование системы педагогической прессы – одно из эффективных основ интеграции специалистов, куда были привлечены как функционеры, так и педагоги разных сфер образования. Значительную дополнительную роль в этом процессе исполняли общественные, особенно профессиональные, организации, которые должны не только аккумулировать необходимые ресурсы для решения первоочередных задач в системе образования и воспитания, но и направлять и контролировать их реализацию. Формирование системы специализированных периодических изданий тесно связано с деятельностью многих педагогических обществ, которые проводили активную работу в первой половине ХХ века.

Ключевые слова: Закарпатье, периодические издания, педагогическая периодика, педагогические общества, редакция, проблема воспитания.

The author of the article has conducted analysis on the problem of periodicals in the content of professional orientation of educational societies in Transcarpathian region, acting in the first half of the twentieth century. The author has proved that the formation of educational media is one of the most effective parts of integration of industry experts, involving functionaries and teachers from various spheres of education. Significant supporting role in this process was performed by public, especially professional organizations, designed not only to accumulate the necessary resources to solve the priority tasks in education and training, but also to direct and supervise their implementation. Thus, a creation of network of professional periodicals is associated with the activities of a number of educational societies, which conducted active work in the first half of the twentieth century.

Key words: Transcarpathian region, periodicals, educational periodicals, educational societies, the editors, the problem of education.